

Podsumowanie działalności ornitologicznej na Ziemi Łódzkiej w roku 2008

Tomasz Janiszewski
Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź

W roku 2008 wśród najważniejszych akcji na Ziemi Łódzkiej, w których udział brali obserwatorzy ptaków znalazły się:

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych
2. Akcja liczenia zimujących ptaków drapieżnych w dolinie Bzury
3. Ornitologiczna inwentaryzacja obszaru sieci Natura 2000 „Zbiornik Jeziorsko”
4. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych
5. Łódzka Akcja Kormoran
6. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko
7. Obóz ornitologiczny Walewice

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych.

W styczniu 2008 skontrolowano 540 km rzek w granicach regionu oraz kilka zbiorników wód stojących m.in. zbiornik Jeziorsko i Sulejowski, a także zbiorniki elektrowni i kopalni „Bełchatów”. Odnotowano kilka interesujących lub zaskakujących faunistycznie stwierdzeń. Wyjątkowo licznie zimowały kormorany (łącznie ponad 160 os.). Obserwowano także m.in. łabędzia małego, rożeńca i samotnika. W liczeniach wzięło udział ok. 45 osób. Szczegółowych informacji o rezultatach akcji dostarcza ubiegłoroczny biuletyn.

2. Akcja zimujących ptaków szponiastych w dolinie Bzury.

Tradycyjnie akcję prowadzono na 35. kilometrowym odcinku doliny Bzury między Łęczycą, a Sobotą. Dokonano kilku liczeń pomiędzy listopadem a marcem. Jak zwykle dominantami w ich zgrupowaniu były: myszołów i myszołów włochaty.

3. Ornitologiczna inwentaryzacja obszaru sieci Natura 2000 „Zbiornik Jeziorsko”.

Inwentaryzacja dotyczyła składu awifauny lęgowej i przelotnej. W akcji wzięło udział kilkunastu obserwatorów. Informacji o rezultatach akcji dostarcza niniejszy biuletyn.

4. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych.

Ogólnopolski program organizowany przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Akcja została zaplanowana na wiele lat i pozwoli na wiarygodną odpowiedź na pytanie: czy i ewentualnie jak zmienia się liczebność pospolitych gatunków ptaków gniazdujących na terenie naszego kraju. W naszym regionie do

kontroli zostało wylosowanych 50 powierzchni próbnych, z których 38 zostało rozdysponowanych między obserwatorów. Przewidziane procedurą dane zebrano i dostarczone z 34 pól (w nawiasie umieszczono kod pola, gdzie prowadzono liczenia): D.Cierplikowski (LD15, LD46), J. Dymitrowicz (LD19), M.Grzybowski (LD26), P.Gwałt (LD03), J.Hejduk (LD08, LD18), T.Janiszewski (LD06), S.Jankowski (LD49), G.Kaczorowski (LD27), A.Kleszcz (LD01), Z.Kołodzki (LD05), E.Kos (LD29), K.Kowalczyk (LD45), Ł.Krajewski (LD04, LD10), T.Kurzac (LD09), B.Lesner (LD24), S.Lisek (LD20), K.A.Mikiciński (LD33), P.Minias (LD04), T.i K.Musiał (LD17, LD28), M.Nowicki (LD13), T.Przybyliński (LD44), M.Wieczorek (LD02), M.Wężyk (LD14, LD32), R.Wiktorowski (LD07, LD21), R.Włodarczyk (LD12, LD24), M.Zduniak (LD35), A.Zieleniak (LD25).

5. Łódzka Akcja Kormoran.

W ubiegłym roku w kolonii lęgowej kormorana na zbiorniku Jeziorsko kontynuowano śledzenie losów kolonii, kontrolowano sukces lęgowy oraz obrączkowano pisklęta. Latem oraz jesienią dokonano szeregu odczytów ptaków obrączkowanych w kolonii.

6. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko.

W ubiegłym roku po raz dwudziesty zorganizowano obrączkarski obóz naukowy na zbiorniku Jeziorsko. Ptaki chwytało od 15.07. do 27.09. W czasie jego prac udało się schwytać i zaobrączkować ponad 700 siewkowców, jak co roku głównie łączaków i kszyków, oraz wiele innych ptaków wodno-błotnych i wróblowych. Szczegółowy opis tegorocznych dokonań obozu znajduje się w tym samym numerze biuletynu.

7. Obóz ornitologiczny Walewice.

W dniach 11.-13.07. zorganizowano obóz w pobliżu stawów Okręt oraz Mysłaków i Borów, gdzie chwytało i obrączkowano pierzające się łabędzie nieme. Łącznie schwytało ponad 100 ptaków. W akcji wzięło udział 25 osób.

Akcja liczenia zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim w 2009 roku

Adam Kaliński

Katedra Zoologii
Doświadczalnej
i Biologii Ewolucyjnej UŁ,
ul. Banacha 12/16,
90-237 Łódź

W dniach 11-18 stycznia 2009 odbyła się tradycyjna akcja liczenia ptaków wodno-błotnych oraz szponiastych w dolinach największych rzek Regionu Łódzkiego. Liczeniem objęto około 550 km dolin rzecznych, zbiorniki zaporowe: Jeziorsko, Sulejowski, Słok oraz zbiorniki KWB „Bełchatów”. Warunki terenowe nie wszędzie sprzyjały liczeniu ptaków. Mroźny początek stycznia sprawił, że obserwacje głównie w dolinach Warty, Grabi i Mrogi były mocno utrudnione przez pokryte warstwą lodu rozlewiska. Inne rzeki, jak również zbiorniki zaporowe były w różnym stopniu zamrożone, dlatego też warunki obserwacji zostały przez część obserwatorów określone jako średnie lub złe.

Mimo nienajlepszych warunków stwierdzono obecność aż 44 gatunków (łącznie ponad 25 tysięcy osobników). Tradycyjnie najliczniej zimującym gatunkiem była **krzyżówka** (ponad 16 tysięcy osobników). Warto też zwrócić uwagę na licznie w tym sezonie stwierdzane **łyśki**, **nurogęsi** i **łabędzie nieme**. Mimo stosunkowo mroźnych warunków, licznie zimującym ptakiem był **kormoran**. Stosunkowo często obserwowano również **kokoszki**, **perkozki** i **zimirodki**. Zestawienie liczebności poszczególnych gatunków przedstawia tab. 1.

Wśród najciekawszych tegorocznych obserwacji wymienić należy stwierdzenia **bernikli białolicych** (9 os., Warta, T. Janiszewski), **czapli białych** (1 os., Grabia, B. Lesner; 1 os., Bzura, T. Błaszczyk; 4 os., Mroga, W. Pawenta), **rożeńców** (2 os., Zb. Jeziorsko, T. Janiszewski, 1 os., Ner, T. Błaszczyk), **łabędzi małych** (2 os., Pilica, R. Włodarczyk, A. Słaby), **krakw** (1os., Ner, S. Lisek, 1 os., Osadnik Północny przy KWB „Bełchatów”), **bąka** (1 os., Grabia, T. Błaszczyk), **świstuna** (1 os., Warta, T. Janiszewski), **szlachara** (1 os., Warta, T. Janiszewski), **karolinki** (1 os., Bzura, T. Musiał, 1os. Szczerców, R.Włodarczyk, P. Minias), **mandarynki** (1 os., Grabia, B. Lesner), **uhli** (1 os., Zb. Jeziorsko, T. Janiszewski), **wodnika** (1 os., Warta, B. Lesner) i **orlicy** (1 os. Zb. Jeziorsko, T. Janiszewski).

Najliczniej obserwowanym ptakiem szponiastym był **myszolów zwyczajny**, znacznie rzadziej natomiast obserwowano **myszolowy włochate**. Stwierdzono również nieliczne **jastrzębie**, **krogulce** i **pustułki**. W bieżącym sezonie stwierdzono obecność 10 osobników **bielika**. Najciekawszą tegoroczną obserwacją, jeśli chodzi o ptaki szponiaste, było stwierdzenie na Warcie **sokoła wędrownego** przez T. Janiszewskiego, choć zwracają również uwagę pojedyncze obserwacje **błotniaków zbożowych** (1 os., Warta, B. Lesner; 1 os., Ner, S. Lisek).

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej

Tabela. 1. Zestawienie liczności gatunków ptaków zimujących w Regionie Łódzkim w 2009 r.

Gatunek	Warta	Zbiornik Jeziorsko	Ner	Grabia	Widawka	Zbiornik Stok	Zbiornik przy KWB Bełchatów	Bzura	Pilica	Mroga	RAZEM
Krzyżówka	4322	1110	2852	734	1841		667	2531	957	1127	16141
Łyska	1157	2145	58				65	2	78		3511
Nurogęs	835	70	116				73	124	103	2	1397
Łabędź niemy	554		78	32	99		16	25	290	6	1100
Gęś zbożowa	720		1					60		45	826
Kormoran	228		10		111		3	17	84		453
Gęgawa	350										350
Myszołów	44		55	19	13			68	13	7	219
Cyraneczka	1	4	154				36	1	2		215
Czapla siwa	86	8	12	3	20		3	29	8	23	192
Gęś białoczelna	150										150
Gągoł	16	6	3				5		86		133
Czernica	10	69	3				39		12		133
Perkoz	57		6			9	7	4	9		92
Głowienka	15	64					1		1		81
Śmieszka	2	58								2	62
Zimorodek	2		7	6	10		1	3		5	34
Kokoszka	8		8				1		3		29
Krogulec	4		2			3		6	4	2	21
Myszołów włochaty			8				2	5			17
Srokosz	1		6			2		7	1		17
Łabędź krzykliwy	13								3		16
Pustułka	3		4				1	4			12
Bielik	4		3			1		2	1		11
Bernikla białolica	9										9
Czapla biała				1				1		4	6
Perkoz dwuczuby	2	1							3		6
Myszołowy nrozp								4		2	6
Jastrząb	1					1		2	1		5
Bielaczek	1								2		3
Rożeniec		2	1								3
Błotniak zbożowy	1		1								2
Łabędź mały									2		2
Krakwa			1				1				2
Sokół wędrowny	1										1
Bąk				1							1
Świstun	1										1
Szlachar	1										1
Karolinka								1			1
Mandarynka				1							1
Uhla		1									1
Wodnik	1										1
Mewa białogłowa		1									1
Orlica		1									1
RAZEM	8600	3540	3389	771	2235	0	921	2896	1663	1225	25266

Tabela 2. Osoby biorące udział w akcji liczenia zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim w 2009 r.

IMIĘ	NAZWISKO	LICZBA KILOMETRÓW
Bartosz	Lesner	65
Tomasz	Błaszczyk	45
Piotr	Minias	35
Radosław	Włodarczyk	35
Tomasz	Bartos	25
Tadeusz	Musiał	25
Łukasz	Krajewski	25
Jacek	Dymitrowicz	25
Anna	Kleszcz	25
Tomasz	Janiszewski	20
Jarosław	Krajewski	20
Jacek	Hikisz	20
Ewa	Kos	20
Dawid	Ryżlak	20
Oliwia	Brycht	15
Mateusz	Zduniak	15
Marek	Walisch	15
Marcin	Wężyk	15
Krzysztof	Trepka	15
Aleksandra	Makarewicz	15
Zbigniew	Kołodzki	10
Wojtek	Pawenta	10
Sylwester	Lisek	10
Rafał	Wiktorowski	10
Mariusz	Glubowski	10
Marcin	Podlaszczuk	10
Marek	Podlaszczuk	10
Krzysztof	Serafin	10
Kacper	Lisiak	10
Jarosław	Wawrzyniak	10
Janusz	Hejduk	10
Bartek	Janic	10
Andrzej	Słaby	10
Roman	Majcherczak	5
Marcin	Kaźmierczak	5
Marcin	Kociniak	5
Maciej	Wieczorek	5
Adam	Kaliński	5

Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Ziemi Łódzkiej w 2008 roku

Łukasz Krajewski

Sekcja Ornitologiczna
SKNB UŁ, ul. Banacha 1/3,
90-237 Łódź

Tomasz Janiszewski

Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź

Każdego roku przedstawiamy wykaz stwierdzeń rzadko pojawiających się gatunków ptaków, dokonanych na terenie Ziemi Łódzkiej. Obserwacje te dzięki pracy terenowej wielu obserwatorów, mogliśmy odnotować w kartotece regionalnej. Serdecznie dziękujemy wszystkim osobom, które przekazały dane o swoich obserwacjach; mamy jednocześnie nadzieję, że dane te zostaną jeszcze uzupełnione.

Rok 2008 wyróżnia się: aż trzema stwierdzeniami **bernikli rdzawoszyjej** (T. Iciek, K. i T. Musiał, K. Myśliwiec, D. Ziembicki), dwoma **orlicy** (P. Pasikowski, T. Janiszewski, P. Minias i inni), kolejnymi obserwacjami **kormorana małego** (R. Włodarczyk), **wójcika** (P. Wilniewczyc) i **czeczotki tundrowej** (M. Faber). Pierwszy raz obserwowano **włochatkę** (Z. Wojciechowski). Udokumentowano gniazdowanie: **czapli białej**, **rybitwy białoskrzydłej** i **ohara** na zb. Jeziorsko, **hełmiatki** na stawach w Sarnowie oraz **wodniczek** w dolinie Neru. Część obserwacji, która wymaga akceptacji Komisji Faunistycznej PTZool, nie została jeszcze pozytywnie zweryfikowana.

Łabędź czarnodzioby. Wielokrotnie spotykany na stawach zlokalizowanych w pradolinie warszawsko – berlińskiej. Wiosną najliczniej 6.04., gdy obserwowano 50 ad. i 2 im. w Borowie i 29 ad. w Psarach (KM, DZ, AS, TK, SJ, TZ); jesienią największą koncentrację spotkano 3.12 na stawie Okręt: 63 ad. i 3 im. (RW). Poza obszarem pradoliny odnotowany dwukrotnie na zb. Jeziorsko: 28.04. – 1 ad. (SL) oraz 9.11. – 4 ad. (DT, AK, ŁK, KiTM).

Łabędź krzykliwy. Para lęgowa z Ożarowa wyprowadziła w 2008 roku tylko dwa młode (PG). W okresie pozalęgowym najliczniej obserwowany 3.12. na stawie Okręt – 21 ad. i 5 im. (RW).

Gęś krótkodzioba. Dokonano pięciu obserwacji: 24.02. – aż 7 os. w dolinie Neru pod Goszczędzą (PM, TI, AK, RW, KiTM), 26.02. – w tym samym miejscu 3 os. (TJ, PM, RW, BL) i 1 os. w dolinie Bzury pod Kterami (TJ, PM), 8.03. pod Goszczędzą 1 os. (PM, AK, ŁK, EK) oraz 22.03. na zb. Jeziorsko 2 os. (AK, ŁK).

Gęś białoczelna. Największe koncentracje notowano wiosną: 8.03. – 6000 w dolinie Neru na odcinku Dąbie – Nagórki (PM, AK, ŁK, EK), 22.03. – 7800 na zb. Jeziorsko (AK, ŁK) oraz 29.03. – 8000 na stawach w Borowie (TJ).

Bernikla kanadyjska. Pojedyncze ptaki obserwowano: 24.03. w dolinie Neru i 1.05. na zb. Jeziorsko (AK, ŁK).

Bernikla białolica. W styczniu stwierdzono zimowanie 1 os. na zb. Jeziorsko w dniu 12.01. (TPi, ML). Podczas przelotu wiosennego notowana w większych stadach innych gatunków gęsi: w dolinie Neru – 5 stwierdzeń do 6 os. 9.03. (KiTM), w dolinie Bzury – 27.02. pod Młogoszynom 1 os. (TJ, PM), w dolinie Słudwi pod Złakowem Kościelnym – 3 stwierdzenia do 3 os. 17.03. (TP, GK) oraz na zb. Jeziorsko – 22.03. - 4 os. (AK, ŁK). Jesienią już 28.09. obserwowano 4 os. na stawach w Borowie (KiTM, KM, DZ, AS, PPK), gdzie widziano pojedynczego ptaka, także 18.10.(AK) i 24.10. (TP). Na zb. Jeziorsko notowana czterokrotnie do 7 os. w dniu 28.12. (AK, ŁK, TB).

Bernikla rdzawoszyja. Obserwowana aż trzykrotnie: 8.03. – 2 os. w dolinie Neru pod Chorzepinem (TI), 22.03. – 1 os. w dolinie Neru pod Kosewem (KiTM), a także 30.03. – 1 os. w ujściu Ochni do Bzury (KM, DZ).

Gęsiówka egipska. W dniu 24.02. obserwowano stadko 7 os. na osadnikach w Kalinku, gm. Rzgów (ŁK, JF), a 7.05. pojedynczego ptaka spotkano na stawach w Borowie (ŁK, AK, RWi, TB).

Ohar. W roku 2008 na zb. Jeziorsko liczbę par lęgowych oceniono na 5-10, m.in. w dniu 10.06. obserwowano dwie rodziny z młodymi – (BL). Zimą odnotowano 1 os. w dniu 4.02. (RW). W okresie polęgowym notowany do końca grudnia. Poza zb. Jeziorsko ohary spotykano także: 6.04 para na osadnikach w Kalinku (ŁK) i tego samego dnia 2 samce na stawach w Zgniłym Błocie (TP, GK, SP, AP) oraz 30.05 – 3 ptaki na zb. Sulejowskim (MW).

Karolinka. W styczniu odnotowana dwa razy: 3.01. w Ozorkowie na Bzurze (KiTM) oraz 20.01. w Łodzi przy ul. Liściastej (TJ, PM, KK).

Rożeniec białolicy. W dniu 17.10. spotkano 3 os. na stawie Okręt (RW, SM). Niewątpliwie byli to uciekinierzy z hodowli.

Hełmiatka. Na stawach w Sarnowie ponownie udowodniono gniazdowanie tego gatunku, obserwując 26.06. samicę z dwoma młodymi (TI). Para ta pojawiła się na stawach 25.03 (MS) i była następnie wielokrotnie spotykana. Poza stawami w Sarnowie widziano także: 16.03 – 3 pary na zb. Cieszanowice (MK, MW), 19.05. parę na zb. Jeziorsko (MF), gdzie spotkano pojedynczego samca także 9.11. (KiTM, AK, ŁK) i być może tego samego 30.12. (MF).

Podgorzałka. Odnotowana wyjątkowo często. Na stawach w Sarnowie wielokrotnie obserwowano między 26.03. a 7.05. do 3 os. (MF, MZ, MS, PP, RWi, TB, KiTM, SJ, TK, TP, GK, SP, AP). Ponadto trzykrotnie widziano pojedyncze ptaki na zb. Jeziorsko: 1.05. samicę (AK, ŁK), 22.10. samca (PM) oraz 14.12. także samca (ŁK, RW, AK).

Głowienka x czernica. Trzykrotnie spotykano samce będące mieszanećmi: 13.04 na stawie Rydwan (ŁK, AK), 1.05. na zb. Jeziorsko (ŁK, AK) oraz 14.12. także na Jeziorsku (ŁK).

Ogorzałka. Zimujące ogorzałki obserwowano pod tamą zb. Sulejowskiego w dniu 14.01. – 4 os. (RS, SD, JF) oraz 25.01. – 8 samców i 1 samica (RW). Jesienią spotykana wielokrotnie na Jeziorsku; najwcześniej już 29.09. – 16 os., najliczniej zaś 14.12. – 22 os. (TJ i inni).

Łodówka. W dniu 13.04. obserwowano samicę na zb. Jeziorsko (MF), a 16.11. spotkano parę na stawach w Walewicach (MN, TBa, MM).

Markaczka. Podczas przelotu jesiennego obserwowana tylko na zb. Jeziorsko: 9.11. – 1 os. (ŁK, AK) oraz w dniach 21.-29.12. – 3 os. (AK, ŁK, TB, PP).

Uhla. W styczniu obserwowano 1 os. na zbiornikach kopalni Bełchatów (JD). Wiosną samca w szacie godowej widziano na stawie Rydwan 13.04. i 17.05. (AK, ŁK). Jesienią kilkakrotnie notowana na zb. Jeziorsko, najliczniej 8.11. – 13 os. (TJ i inni), oraz na zb. Cieszanowice 23.11. – 13 os. (MK) i 30.11. 12 os. (MK, MW, MWi)

Szlachar. Kilkakrotnie obserwowany jesienią na zb. Jeziorsko: 8.11. – 2 os. (TJ, PM), 11.11. – 2 os. (KM, DZ, AS, PPK), 20.11. – 3 samice (RW), 7.12. – 2 os. (PM) i 29.12. – 1 samica (PP). Ponadto w dniu 13.11. spotkano 1 samicę na zb. Cieszanowice (MF).

Nur rdzawoszyi. Jesienią na zb. Jeziorsko pierwszego ptaka obserwowano już 29.09. – 1 juv. (TJ, PM). W okresie 8.11. – 24.12. dokonano kilku obserwacji 1-2 ptaków (TJ, SL, AK, ŁK, RWi, PM, TP, GK). Ponadto 16.11. spotkano 1 ad. i 1 juv. na stawach w Walewicach (MN, TB, MM, TM), a 28.12. – 1 ad. na zb. Sulejowskim (MKa, MK, MW, MWi).

Nur czarnoszyi. W okresie 6.11. – 7.12. kilkakrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko, maksymalnie 7 os. w dniu 8.11. (TJ i inni). Stwierdzony także: 4.11. – 1 juv. znaleziony martwy w Kutnie (KM, APi), 11.11. – 3 os. (MF) i 23.11. – 1 ad. (MK) na zb. Cieszanowice,

11.11. – 3 os. na stawach w Walewicach (SD, JF, AK, RWi) oraz 16.11. – 1 os. na zb. Joachimów-Mogiły (MN).

Perkoz rogaty. Pojedynczego ptaka obserwowano 18.10. na stawie Rydwan (SD, JF, AK).

Kormoran mały. Dorosłego osobnika widziano 20.06. na zb. Jeziorsko pod Glinnem (RW, TB).

Ślepowron. Trzykrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko: 19.07. – 1 ad. (SD, JF), 24.07. – 2 os. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ) oraz 3.08. – 1 ad. (PM, KK). Natomiast 17.07., 2 os. odnotowano na zb. Sulejowskim koło Murowańca (MW).

Czapla nadobna. W okresie 1.06. – 27.07. wielokrotnie spotykano 1-2 os. na zb. Jeziorsko (PM, AK, ŁK, RW, TP, GK, Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ), jedynie 1.06 obserwowano aż 4 ptaki (AK, TB, EK).

Czapla biała. W roku 2008 na zb. Jeziorsko gniazdowało 6 par (PM, KK, TJ). W styczniu odnotowano zimowanie na trzech rzekach: Warcie – łącznie 6 os. (BL, ŁK), Pilicy – kilkakrotnie spotykana w różnych miejscach po 1-2 os. (MK, RWi, TD, RS, SD, JF, RW) oraz w dolinie Ochni – 1 os. (KM). Wiosną maksymalną koncentrację obserwowano 16.03. na zb. Cieszanowice – 19 os. (MK). W okresie połęgowym notowano duże stada w różnych miejscach: największe dotychczas stado 280 os. odnotowano na zb. Jeziorsko 7.09. (TJ), 26.11 – 80 os. na stawie Rydwan (RW), 26.10. – 62 os. na stawie Okręt (SLe), 9.08. – 45 os. na stawach w Psarach (AK).

Kania czarna. Wiosną spotkana dwukrotnie: 13.04. – w dolinie Pilicy koło Sulejowa (MWi) i 8.05 w dolinie Neru pod Dąbiem (MP). Ponadto w okresie 20.08. – 15.09. wielokrotnie obserwowano młodego ptaka na zb. Jeziorsko (AK, Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Kania ruda. Odnotowana trzykrotnie: 1.04. w Łyszkowicach k. Łowicza (AKa); 18.04. w Rusocinach, gm. Grabica (EM); 12.06. w miejscowości Księżę Młyny poniżej tamy zb. Jeziorsko (SL).

Orlik krzykliwy. Obserwowany dwukrotnie: 31.03. przelatujący ptak nad Łodzią (TK) oraz 8.05. w dolinie Neru pod Dąbiem (MP).

Kobczyk. W dniu 11.05. obserwowano na zb. Sulejowskim parę koło Podklasztorza (MW) i grupę 6 os. pod Obdzieżą (MK), tego samego dnia spotkano 1 samca na zb. Jeziorsko (TP, GK). Ponadto 24.-

25.08. młody osobnik przebywał na polach pod Brodnią koło zb. Jeziorsko (KiTM, AK).

Drzemlik. W dniu 11.11. obserwowano 1 os. w Komadzynie k. Kutna (TP); 13.12. w Bujniczkach, gm. Gorzkowice (MW); a 27.12. w dolnie Bzury pod Siemieniczkami (TJ).

Sokół wędrowny. Wiosną spotkano dwukrotnie pojedyncze dorosłe ptaki: 17.03. w dolinie Słudwi pod Stępowem (TP, GK) i 19.04. w dolinie Warty pod Bartochowem (ŁK). Jesienią wielokrotnie notowano po 1-2 os. na zb. Jeziorsko w okresie 15.09. – 15.12. Poza Jeziorskiem obserwowany także: 11.09. – 1 ad. w Łodzi (ZW), 16.11. – 1 juv. w Ostrowie k. Ozorkowa (KiTM) oraz 14.12. – 1 juv. w dolinie Bzury pod Kterami (TP).

Ostrygojad. W dniach 16.-19.09. obserwowano młodego ptaka na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Szablodziób. W dniu 1.05. pojedynczego ptaka obserwowano na stawach pod Piątkiem, jeszcze tego samego dnia prawdopodobnie ten sam osobnik przemieścił się do Walewic (TP, GK), gdzie był widziany także 3.05 (KiTM).

Siewka złota. Od kilku lat w naszym regionie obserwowane są wiosną duże stada na obszarze pradoliny warszawsko-berlińskiej. W tym roku największe koncentracje odnotowano: 22.03. w dolnie Neru na odcinku Kosew – Zbylczyce 3500 os. (KiTM) oraz 30.03. rekordowe 4000 os. w dolinie Słudwi pod Złakowem Kościelnym (MN, TB). Jesienią zarejestrowano w dniu 8.11. - 1050 os. na zb. Jeziorsko (TJ).

Biegus rdzawy. Wielokrotnie obserwowany w okresie 20.08 – 19.09. na zb. Jeziorsko po 1-3 os. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Piaskowiec. W dniach 14.09. - 22.10 kilkakrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko, maksymalnie 27.09. - 24 os. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Biegus krzywodzioby. Rzadkiej wiosennej obserwacji dokonano 11.05. na stawach w Pęczniewie – 1 os. (TP, GK, RW).

Biegus płaskodzioby. W dniach 14.-18.08. obserwowano 1-2 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Bekasik. W dniu 19.04. spotkano 2 os. w dolnie Warty pod Wartą (ŁK).

Szlamnik. W dniu 14.09. obserwowano 1 os. na zb. Jeziorsko (Seksja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Kulik mniejszy. Pojedyncze ptaki spotkano tylko podczas przelotu wiosennego: 1.05. na stawach w Pęczniewie (MF) oraz 3.05. na osadnikach w Kalinku, gm. Rzgów (ŁK).

Brodziec pławny. Pojedyncze ptaki widziano: 2.07. na stawach w Psarach (PM) oraz wyjątkowo późno – 14.12. na zb. Jeziorsko (PM, BL).

Kamusznik. Odnotowany dwukrotnie na zb. Jeziorsko: 28.08. – 1 ad. (TJ) i 1 juv. (KiTM) oraz 14.09. – 1 juv. (Seksja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Płatkonóg szydłodzioby. W dniach 14.-21.09. kilkakrotnie obserwowano do 3 os. na zb. Jeziorsko (Seksja Ornitologiczna SKNB UŁ, TJ).

Orlica. W dniach 25.-26.03. obserwowano ptaka w drugiej szacie zimowej na zb. Jeziorsko (PP, MF). Od 13.10. do początku lutego 2009 wielokrotnie widywano na zb. Jeziorsko tego samego osobnika w trzeciej szacie zimowej (TJ i inni). Oba stwierdzenia najprawdopodobniej dotyczą tego samego ptaka, który zimował już na zb. Jeziorsku zimą 2006/07.

Mewa czarnogłowa. W dniach 9.-10.05. obserwowano dorosłego ptaka na zb. Jeziorsko pod Glinnem (AK, RW). Ponadto wielokrotnie notowana w okresie 2.-29.08. na zb. Jeziorsko i okolicznych polach po 1-2 os. (AK).

Mewa żółtonoga. Wiosną obserwowano tylko 30.03. – 1 ad. na zb. Jeziorsko (MF). Podczas przelotu jesiennego notowana na zb. Jeziorsko: 15.09. aż 9 ad. 1 im. 4 juv. (TPi), 16.09. – 6 ad. (Seksja Ornitologiczna SKNB UŁ), 20.10. – 1 ad. (PM), 8.11. – 1 ad. wykazujący cechy podgatunku *intermedius* (TJ), 7.12. – 1 juv. (AK, ŁK, TB). Ponadto 26.10. widziano przelatującego na Łodźką dorosłego ptaka (ŁK).

Mewa siodłata. W dniu 21.12. odnotowano dorosłego osobnika na zb. Jeziorsko (ŁK, AK, TB).

Mewa trójpalczasta. W dniu 7.11. obserwowano młodego ptaka na zb. Jeziorsko (PP).

Rybitwa wielkodzioba. W okresie 16.09. - 9.10. kilkakrotnie obserwowano do 3 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TJ, TP, SP, PM).

Rybitwa białoskrzydła. Na zb. Jeziorsko stwierdzono gniazdowanie 1 pary (PM, KK).

Siniak. W dniu 27.02. pojedynczego ptaka obserwowano w dolinie Bzury pod Siemienicami (TJ, ŁK).

Włochatka. W dniu 26.12. w rezerwacie Las Łagiewnicki obserwowano 2 os. (ZW).

Żoła. W dniu 17.08. obserwowano stado ok. 30 os. w Sieradzu (MPa).

Dzięcioł białoszyi. Dwukrotnie obserwowano samicę w łódzkim Ogrodzie Botanicznym: 11.09. (TK) i 28.09. (JW).

Świergotek rdzawogardły. W dniu 16.09. obserwowano pojedynczego ptaka na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Pliszka żółta. *M.f.thunbergii*. W dniu 4.05. obserwowana samca na zb. Jeziorsko koło Warty (ŁK).

Klaskawka. W roku 2008 w okolicach Wieruszowa odnotowano 19 zajętych terytoriów, w większości zlokalizowanych wzdłuż torów kolejowych oraz kolejne 2 pary w gm. Łubnice (SPa). W okolicach Kutna odnotowano w latach 2007/08 kilka par (KM, DZ). W 2007 w okolicach Łęczycy zlokalizowano 6 stanowisk (KiTM). W roku 2008 kolejne stanowiska odnaleziono lub potwierdzono także: koło stawów w Mysłakowie obserwując 18.05. parę z podlotami (MN, TB), w dolinie Warty koło Załęcza Wielkiego (SL). A 25.10. odnotowano najpóźniejsze jak dotąd stwierdzenie na stawach w Pęczniewie (AK, ŁK).

Wodniczka. W dolinie Neru pod Karszewem stwierdzono na przełomie maja/czerwca do 6 śpiewających samców (KiTM, G.Neubauer, TP, GK, SM).

Wójcik. W dniu 14.06. stwierdzono śpiewającego samca w dolinie Pilicy przy ujściu rzeki Gać (P.Wilniewiczyc). Ostatnie obserwacje tego gatunku w naszym regionie miały miejsce w latach 80. w Lesie Łagiewnickim.

Orzechówka. Odnotowano wyraźny nalot ptaków ze wschodu. Trzykrotnie obserwowano pojedyncze ptaki w okolicach zb. Jeziorsko: 9.10. (TP, SP), 4.11. k. Miłkowic (TPi) i 11.11. koło Brodni (RS). Ponadto stwierdzany także: 18.10. na stawach w Walewicach (RW), 19.10. w rez. Molenda koło Tuszyna (JW), 21.10. przelatujący osobnik nad Lasem Łagiewnickim (ŁK).

Czczotka tundrowa. W dniu 26.03. obserwowano pojedynczego ptaka w Skęczniewie nad zb. Jeziorsko (MF). To drugie stwierdzenie w naszym regionie.

AK - Anna Kleszcz, **AKa** - Adam Kaliński, **AP** - Agnieszka Przybylińska, **APi** - Adam Pietrusiak, **AS** - Artur Sadowski, **BL** - Bartosz Lesner, **DT** - Dawid Topolski, **DZ** - Dariusz Ziembicki, **EK** - Ewa Kos, **EM** - E.Markiewicz, **GK** - Grzegorz Kielnierowski, **JD** - Jacek Dymitrowicz, **JF** - Jan Fuss, **JW** - Jarosław Wawrzyniak, **KiTM** - Krystyna i Tadeusz Musiał, **KK** - Krzysztof Kaczmarek, **KM** - Krzysztof Myśliwiec, **ŁK** - Łukasz Krajewski, **MF** - Marcin Faber, **MK** - Marcin Kociniak, **MKa** - Marcin Kaźmierczak, **ML** - Mikołaj Litwin, **MM** - Michał Mydłowski, **MN** - Mirosław Nowicki, **MP** - Marcin Podlaszczuk, **MPa** - Michał Pachulski, **MS** - Marcin Stefańczyk, **MW** - Marcin Wężyk, **MWi** - Maciej Wieczorek, **MZ** - Mateusz Zduniak, **PG** - Paweł Gwałt, **PM** - Piotr Minias, **PP** - Przemysław Pasikowski, **PPK** - Paweł i Piotr Kozanecki, **RS** - Ryszard Sasiadek, **RW** - Radosław Włodarczyk, **RWi** - Rafał Wiktorowski, **SD** - Sławomir Dąbrowski, **SJ** - Sławomir Jankowski, **SL** - Sylwester Lisek, **SLe** - Stefan Lewandowski, **SM** - Sławomir Marczak, **SMi** - Sławomir Mielczarek, **SP** - Stanisław Pluta, **SPa** - Sławomir Pawlak, **TBa** - Tomasz Bartos, **TB** - Tomasz Błaszczak, **TD** - Tomasz Dzierżanowski, **TI** - Tomasz Iciek, **TJ** - Tomasz Janiszewski, **TK** - Tomasz Kłys, **TP** - Tomasz Przybyliński, **TPi** - Tomasz Pietrzak, **TZ** - T.Ziułkowski, **ZW** - Zbigniew Wojciechowski

Sprawozdanie z działalności obozu obrączkarskiego na zbiorniku Jeziorsko w roku 2008

Piotr Minias

Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź

Krzysztof Kaczmarek

Uniwersytet Medyczny

Anna Kleszcz,

Łukasz Krajewski

Sekcja Ornitologiczna SKNB
UŁ, ul. Banacha 1/3,
90-237 Łódź

Tomasz Janiszewski,

Radosław Włodarczyk

Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź

Rok 2008 był dla obozu naukowego na Jeziorsku rokiem jubileuszowym, w którym prace obrączkarskie na zbiorniku zostały podjęte już po raz 20-sty. Tym razem sezon chwytania ptaków został rozpoczęty 14 lipca i po okresie około dwóch i pół miesiąca intensywnych działań zakończył się dnia 27 września. Od samego początku obóz zlokalizowany był w wyjątkowym miejscu, sąsiadując z przepompownią w miejscowości Glinno. Taka lokalizacja została wymuszona wysokim stanem wody utrzymującym się na zbiorniku, a także postępującym z roku na rok procesem zarastania obszaru cofkowego przez zarośla wierzbowe. Niekorzystna koniunkcja obu tych czynników w początkach sezonu uniemożliwiła podjęcie chwytania ptaków na terenie otwartej cofki. Dopiero z początkiem września, gdy poziom wody w zbiorniku znacznie się obniżył, obóz zmienił lokalizację na tradycyjne od wielu lat miejsce pod wsią Glinno, a odłowy ptaków zostały podjęte na odsłaniających się połaciach błota, poza zasięgiem zarośli wierzbowych. Zainicjowanie działań na wysokości przepompowni Glinno umożliwiła podjęta przez dzierżawcę zbiornika akcja wycinania wierzby w połączeniu z wiosennymi pożarami, które odsłoniły w tym miejscu atrakcyjne dla ptaków obszary błota. Otwarte fragmenty terenu zostały wykorzystane zarówno przez ptaki lęgowe, stwarzając korzystne warunki do założenia kolonii rybitwom z rodzaju *Chlidonias* i śmieszkom, oraz w późniejszym okresie przez stada migrujących siewkowców. Taki wybór miejsca prowadzenia prac obrączkarskich okazał się być nadzwyczaj trafny, dając w efekcie 738 schwytanych siewek (Tabela 1). Aż do samego końca prac obozowych, walkę o prymat pierwszeństwa w rocznych zestawieniach wiodły ze sobą dwa najliczniej notowane na zbiorniku gatunki siewek: łączak i kszczyk. W końcowym rozrachunku najliczniej chwytanym siewkowcem okazał się łączak (350 zaobrączkowanych osobników), o czym zdecydowały dość późne, jak na gatunek, przypadki chwytania młodych ptaków jeszcze pod koniec września. Wyjątkowo licznie, jak na warunki obozu, chwywane były dorosłe łączaki, stanowiąc prawie 25% wszystkich oznakowanych osobników tego gatunku. Wiązało się to z dużą efektywnością odłowów w początkowej fazie prac obozu, która w przypadku łączaka przypadała na szczyt jesiennego przelotu tej grupy wiekowej. Skuteczne chwytanie ptaków dorosłych, przyniosło w efekcie aż trzy zagraniczne wiadomości powrotne z Włoch, Niemiec oraz Finlandii. Dodatkowo schwytano młodocianego ptaka zaobrączkowanego w Estonii, a także cztery ptaki oznakowane w trakcie poprzednich sezonów na zbiorniku Jeziorsko.

Wiek jednego z kontrolowanych ptaków przekraczał siedem lat. Sumaryczna liczba schwytych kszyków była niewiele mniejsza. W sumie udało się zaobrączkować aż 348 osobników tego gatunku. Efekt ten został w dużej mierze osiągnięty dzięki nowej technice łapania ptaków w sieci, z wykorzystaniem stymulacji głosowej, dołączonej na początku sierpnia do standardowego wachlarza stosowanych metod odłowów. Ptaki wabiono przede wszystkim o zmierzchu i w nocy, a stymulacja okazywała się skuteczna nawet w miejscach, które kszyki niechętnie wykorzystywały jako tereny żerowiskowe. Mając na uwadze szeroki zakres prowadzonych na kszyku badań, a także marne efekty odłowów w roku poprzednim (jedynie 62 zaobrączkowane osobniki), tak wysoka liczba schwytych bekasów była szczególnie ważnym osiągnięciem roku 2008. Udało się ponadto uzyskać wiadomość o kszyku pochodzącym ze zbiornika Turawa, a także schwytać dwa ptaki obrączkowane w poprzednich latach na Jeziorsku. Odłowy pozostałych gatunków siewek były sporadyczne, a ich różnorodność stosunkowo niewielka. W sumie udało się schwytać ptaki siewkowate przynależące do 11 gatunków. Dużo lepiej przedstawiały się wyniki odłowów pozostałych ptaków wodno-błotnych, których zaobrączkowano w sumie ponad 200 osobników (Tabela 2). Zdecydowanym dominantem w tej grupie była cyraneczka (130 ptaków). Pierwszy raz w historii obozu podjęto regularne odłowy dorosłych rybitw na miejscu istniejącej wiosną kolonii. Ptaki chwymano w sieci, a efektem odłowów było zaobrączkowanie 14 rybitw czarnych oraz 3 białowasy. Zaskoczeniem było schwytywanie rybitwy czarnej oznakowanej w tym samym roku pod Środą Wielkopolską. Poza tym do największych atrakcji 20-stego obozu na Jeziorsku należało schwytywanie młodocianego świstuna oraz dorosłej samicy bączka. Wyjątkowo licznie chwytywane były zimorodki – w sumie 32 osobniki. Do najciekawszych odławianych ptaków wróblowych należał jer, ortolan, podróżniczek, kilka osobników pokrzywnicy, a także dość licznie chwytywane potrzyszczki. W sumie udało się zaobrączkować 1142 osobniki ptaków wróblowych. Obok aktywności obrączkarskiej, nieodłącznym elementem prac obozu były prowadzone na zbiorniku obserwacje faunistyczne. Niestety z racji wysokiego stanu wody przez większą część sezonu letniego, warunki do prowadzenia obserwacji były raczej niekorzystne. Dlatego obserwowane były głównie gatunki związane z zalanymi zaroślami wierzbowymi. Do najrzadszych należały pojedyncze osobniki ślepowrona oraz czaple nadobne. Ciekawostką była także młodociana kania czarna, przebywająca przez dłuższy czas w bezpośredniej bliskości obozu, która mimo ustawicznie podejmowanych prób schwymania, prowokowanych małą płochliwością ptaka, skutecznie uniknęła zaobrączkowania.

Chcielibyśmy serdecznie podziękować wszystkim osobom, które swoją obecnością i zaangażowaniem wspomogły działalność

20-stego obozu na zbiorniku Jeziorsko. Należy podkreślić, iż współpraca z szeroką rzeszą amatorów ornitologii jest szczególnie ważna w przypadku punktów chwytania ptaków, gdyż w sposób kompleksowy warunkuje ona ich efektywne funkcjonowanie. W roku 2008 w pracach obozu szczególnie licznie wzięli udział studenci zrzeszeni w SKNB UŁ, choć nie brakowało też osób z innych krajowych uczelni, m.in. Uniwersytetu Gdańskiego i Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Wszystkich chcielibyśmy także gorąco zachęcić do uczestnictwa w zbliżającym się 21-szym obozie.

Tabela 1. Wyniki chwytania siewkowców na zbiorniku Jeziorsku w roku 2008.

GATUNEK	1989-2005	2006	2007	2008	SUMA
Łęczak	6302	395	288	350	7335
Kszyk	5214	245	62	348	5869
Piskliwiec	1164	174	7	-	1345
Batalion	546	28	36	16	626
Biegus zmienny	388	57	48	2	495
Czajka	270	23	-	7	300
Krwawodziób	191	11	5	2	209
Biegus malutki	197	4	25	1	227
Sieweczka rzeczna	172	11	-	-	183
Biegus krzywodzioby	114	8	10	1	133
Samotnik	105	15	-	4	124
Sieweczka obroźna	92	8	12	4	116
Kwokacz	60	5	-	-	65
Biegus mały	55	8	-	-	63
Brodziec śniady	37	1	-	3	41
Biegus płaskodzioby	8	19	-	-	27
Kamusznik	10	1	-	-	11
Płatkonóg szydłodzioby	5	5	1	-	11
Brodziec pławny	5	-	-	-	5
Dubelt	5	-	-	-	5
Rycyk	4	-	-	-	4
Biegus rdzawy	3	1	-	-	4
Kulik wielki	2	-	-	-	2
Bekasik	2	-	-	-	2
Siewnica	1	-	1	-	2
Terekia	1	-	-	-	1
RAZEM	14953	1019	495	738	17205

Tabela 2. Wyniki chwytania pozostałych gatunków ptaków wodno-błotnych na zbiorniku Jeziorsko w roku 2008.

GATUNEK	1989-2005	2006	2007	2008	SUMA
Cyraneczka	464	100	36	130	730
Wodnik	120	2	64	11	197
Krzyżówka	85	31	16	4	136
Kropiatka	107	-	25	8	140
Cyranka	81	23	12	3	119
Rybitwa rzeczna	103	-	-	-	103
Rybitwa białowąsa	6	1	81	3	91
Kokoszka	44	-	25	1	70
Łyska	32	16	5	1	54
Śmieszka	45	6	-	-	51
Łabędź niemy	5	12	1	24	42
Rybitwa czarna	9	-	-	14	23
Krakwa	20	2	-	-	22
Perkozek	17	1	2	1	21
Zausznik	16	-	-	-	16
Błotniak stawowy	8	-	-	-	8
Bąk	3	-	3	-	6
Zielonka	3	-	2	-	5
Rybitwa białoczelna	5	-	-	-	5
Perkoz dwuczuby	3	-	-	-	3
Płaskonos	2	-	-	-	2
Głowienka	1	-	-	-	1
Czernica	1	-	-	-	1
Mewa mała	1	-	-	-	1
Świstun	-	-	-	1	1
Bączek	-	-	-	1	1
RAZEM	1181	194	272	202	1849

Nowy element sieci Natura 2000 Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP) 100002 Zbiornik Jeziorsko

Tomasz Janiszewski,
Patrycja Podlasczuk
*Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź*

Od ubiegłego roku sieć Natura 2000 wzbogaciła się o nowy OSOP Zbiornik Jeziorsko. Starania środowiska przyrodników o wpisanie go na listę obszarów Naturowych trwało bardzo długo, ale ostatecznie zakończyło się sukcesem. Nieco na przekór nazwie, teren ostoji obejmuje nie tylko zbiornik zaporowy Jeziorsko, ale także długi, przyległy od południa fragment dna doliny rzeki Warty, zajęty głównie przez łąki i pastwiska, pomiędzy miejscowościami Skęczniew i Biskupie, a także dolinę rzeki Pichny wraz z dopływami na odcinku od ujścia do miejscowości Rudniki, stawami ośrodka hodowlanego w rejonie miejscowości Pęczniew oraz kompleksem podmokłych łąk i pastwisk w okolicach Jadwichny, Raszelek i Chorążki. Powierzchnia zbiornika Jeziorsko przy maksymalnym poziomie piętrzenia wynosi

ponad 40 km², a teren całego OSOP około 100 km². Warto przypomnieć, że w południowej części zbiornika istnieje rezerwat ornitologiczny Zbiornik Jeziorsko o powierzchni ponad 20 km².

Celem weryfikacji tezy, iż teren zgłoszony do sieci spełnia dość ściśle kryteria uznania go za OSOP, w roku 2008 przeprowadzono na jego terenie inwentaryzację awifauny lęgowej i przelotnej. Inwentaryzacją objęto 63 gatunki ptaków lęgowych. Stwierdzono występowanie 19 gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej (dokumentu, na podstawie którego typuje się obszary Natura 2000). Wśród nich liczebność trzech: czapli białej (6 par), rybitwy białowąsej (146 par) i rybitwy czarnej (42 pary), była na tyle wysoka, by teren ostoi spełniał kryterium włączenia go do sieci. Pozostałe to: bąk, bączek, bocian biały, bielik, błotniak stawowy, rybitwa zwyczajna, derkacz, kropiatka, żuraw (12 par), lelek, dzięcioł czarny, zimorodek, lerka, jarzębatka, gąsiorek, ortolan. Niestety, w roku 2008 nie odnotowano lęgów 8 gatunków ptaków wymienionych w I Załączniku Dyrektywy Ptasiej, których co najmniej prawdopodobne gniazdowanie odnotowano w przeszłości: ślepowrona, rożeńca podgorzałki, błotniaka łąkowego, zielonki, bataliona, rybitwy białoczelnej i podróżniczka. Awifaunę niełgową scharakteryzowano głównie w oparciu o wyniki obserwacji prowadzone na terenie samego zbiornika. Dane do charakterystyki awifauny niełęgowej pochodziły z dwóch źródeł. Jednym były informacje zebrane w latach 2004-2008 w sposób często przypadkowy (np. bez objęcia liczeniami terenu całego zbiornika). Drugim były kilkukrotne skoordynowane liczenia prowadzone na terenie całego zbiornika w okresie lata-jesieni 2008.

W ostoi Zbiornik Jeziorsko w latach 2004-2008 w okresie migracji stwierdzono obecność 56 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebność 10 gatunków: gęgawy, gęsi zbożowej, gęsi białoczelnej, krzyżówki, krakwy, cyraneczki, głowienki, perkoza dwuczubego i rdzawoszyjego, kormorana i żurawia była na tyle wysoka, by teren ostoi spełniał kryterium włączenia jej obszaru do sieci Natura 2000. W latach 2004-2008 nie odnotowano wystarczająco dużych koncentracji dwóch innych gatunków, które w przeszłości kwalifikowały ten obszar do sieci Natura 2000: płaskonosy oraz mewy małej.

Ponadto w przypadku obszaru OSOP spełnione jedno kryterium – na jego obszarze regularnie występują skupienia gatunków wodno-błotnych, regularnie przekraczające 20 tys. osobników.

Niestety w granicach ostoi wykazano kilka zagrożeń w stosunku do niektórych stanowisk cennych gatunków ptaków. Najpoważniejszym z nich jest odwadnianie. M.in. w dolinie Pichny, w czasie badań terenowych, stwierdzono świeże pogłębienie kanałów melioracyjnych, co skutkowało znacznym przesuszeniem położonych

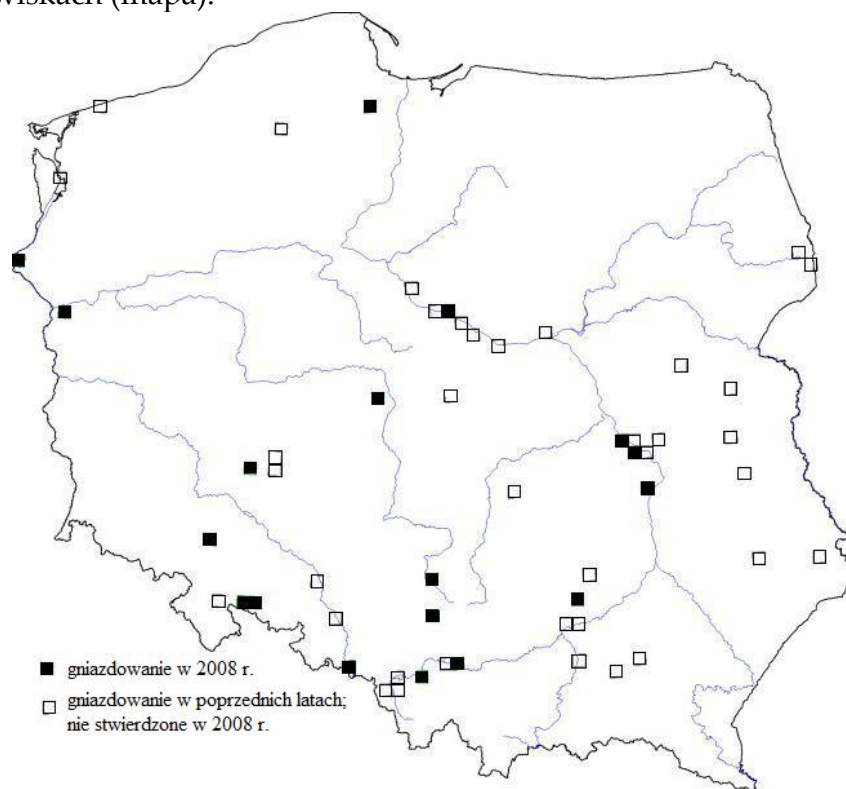
wokół terenów – miejsc gniazdowania m.in. gęgawy, derkacza, żurawia, kszczyka, czajki i świerszczaka. Innym, dość częstym zagrożeniem, jest zaprzestanie użytkowania rolniczego. W przypadku ostoi dotyczy ono np. zaprzestania koszenia łąk w okolicach wsi Lasek, Celinówek, czego konsekwencją jest zarastanie podrostami brzozy i osiki – co grozi zanikiem stanowisk siewkowców. Niewielkim zagrożeniem o bardzo lokalnym charakterze i bardzo małym zasięgu są wysypiska śmieci, będące efektem pozbywania się odpadów z gospodarstw domowych. Działanie to związane jest m.in. z zasypywaniem odpadami niewielkich obniżeń terenu o charakterze zastoisk, co w konkretnych przypadkach grozi np. zniszczeniem stanowiska żurawia. W okolicach wsi Pierzchnia Góra obserwuje się znaczny rozwój rozproszonej zabudowy. Poza bezpośrednią utratą siedlisk lęgowych ptaków, powoduje to możliwość znacznego wzrostu penetracji ludzkiej tej części OSOP, gdzie obecnie gniazduje kilka par szczególnie wrażliwych na to, bo budujących na ziemi np. lerek. Dla gniazdujących i przelotnych na terenie zbiornika gatunków rybożernych, zagrożeniem jest rybołówstwo. Skala zagrożenia dla ptaków – głównie rybożernych gatunków nurkujących, takich jak nury, perkoz dwuczuby, kormoran i nurogęs – pozostaje nierozpoznana. Wiadomo tylko z własnych obserwacji, a z także danych pochodzących z przeszłości, kiedy informacji udzielali także miejscowi rybacy, że w sieci chwytają się i niejednokrotnie giną ptaki należące do w/w grupy. Straty te mogą być wyjątkowo dotkliwe w okresie migracji, gdyż wówczas obszary aktywności żerowiskowej tych gatunków pokrywają się z terenem, na którym prowadzone są regularne odłowy ryb. Nie jest wykluczone, iż giną w sieciach także inne ptaki np. grążyce, ale faktów ich zaplątania w sieci nie odnotowano. Zagrożeniem potencjalnym, szczególnie dla przebywających na tym terenie gęsi i żurawi, są plany budowy na terenie OSOP elektrowni wiatrowych, na polach na wschód od wsi Brodnia. Warto zwrócić uwagę, iż zagrożenia dla innych grup ptaków, często związanych ze zbiornikiem, wykraczają poza teren samego OSOP i nie dają się zamknąć w jego granicach. Takim zagrożeniem są dla nocujących na zbiorniku Jeziorsko gęsi i żurawi, polowania odbywające się na okolicznych pola lub istniejące w pobliżu zbiornika (ale już poza terenem OSOP) elektrownie wiatrowe.

Krótką historia kolonii mewy czarnogłowej na Zbiorniku Przykona na tle sytuacji gatunku w Polsce i Europie

Tomasz Iciek
ul. Rojna 37/21
91-134 Łódź

Mewa czarnogłowa *Larus melanocephalus* jest od niedawna nowym lęgowym gatunkiem w Centralnej i Zachodniej Europie. Zaczęła zasiedlać te rejony w latach 50. i 60. ubiegłego stulecia, kiedy liczebność populacji czarnomorskiej gwałtownie wzrosła. Dziś gatunek ten zasiedla wyspowo całą Europę.

W Polsce do końca lat 70. XX w. była jedynie gatunkiem zalatującym. W latach 80. zaczęła kolonizację całego kraju. Pierwsza lęgowa para została stwierdzona w 1981 roku na Zalewie Wiślanym (Nitecki 1984). Do 1997 roku wykryto kilka nowych miejsc gniazdowania na terenie kraju. Od 1998 roku liczba par lęgowych zaczęła wzrastać. Dziś gatunek ten gnieździ się regularnie, choć bardzo nielicznie, w całej Polsce. Aktualna wiedza pozwala przypuszczać, że polska populacja pochodzi w głównej mierze z ptaków z Zachodniej Europy, jak również z południa (Czechy i Węgry). Z racji, iż jest to gatunek w ekspansji, jego liczebność z roku na rok ulega wahaniom. Przeprowadzony w latach 2007 – 2008 w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) monitoring mewy czarnogłowej dostarczył następujące wyniki. W roku 2007 wykryto 96 par na 16 stanowiskach, a w roku 2008 55 par na 18 stanowiskach (mapa).

Mewa czarnogłowa do lęgów przystępuje w koloniach lęgowych innych mew (głównie śmieszek i mew pospolitych). Jako miejsca lęgowe wybiera osadniki, rzeki (w Polsce tylko rz. Wisła), stawy, zbiorniki zaporowe i zbiorniki. Warunkiem przystąpienia do lęgów jest możliwość zlokalizowania kolonii na twardym podłożu (wyspy, półwyspy). Bardzo rzadko obserwuje się lęgi tych mew w koloniach na roślinności pływającej.

Od roku 2005 gatunek ten corocznie jest stwierdzany na Ziemi Łódzkiej. Z sezonu lęgowego pochodzą cztery obserwacje dorosłych ptaków: 24.05.2003 na stawach w Bronisławowie, 3.05.2006 na stawach w Psarach oraz 9. i 10.05. 2008 na Zbiorniku Jeziorsko. Nigdy jednak nie stwierdzono pewnego gniazdowania tego gatunku w regionie. Większość obserwacji tej mewy pochodzi z okresu połęgowego i dotyczy ptaków młodocianych.

Do niedawna podobna sytuacja miała miejsce w Wielkopolsce. Do 2000 roku gatunek ten był obserwowany ośmiokrotnie. Historia lęgów mewy czarnogłowej zaczyna się od 2004 roku, kiedy to na Zbiorniku Przykona stwierdzono gniazdowanie 5. par (J. Grzybek, R. Wałęcki). Od tego czasu mewy czarnogłowej corocznie przystępują tutaj do lęgów (tab.1).

Rok	Liczba par
2004	5
2005	10
2006	5
2007	7
2008	2

Kolonia lęgowa zlokalizowana jest na wysypie (obszar wyspy to 3 ha.). Gniazduje tam kilka tysięcy par śmieszek, kilkanaście par mew pospolitych, od kilku do kilkunastu par mew z kompleksu *argentatus* – *cachinnans* – *michahellis* i do 100 par rybitw rzecznych.

Na przełomie kwietnia i maja mewy czarnogłowe składają od 2 do 4 jaj. Kształt jaj jest mało jajowaty, mało wydłużony; posiadają tępy biegun. Są większe od jaj śmieszki. Tło jest bardzo jasne, piaskowe, nigdy gliniaste lub brunatne jak u śmieszki. Plamkowanie jest ciemnobrunatne, delikatne, w kształcie rozmazanych i powykęcanych nitek. Nigdy nie występują rozległe plamy. Pisklęta niezależnie od wieku są charakterystycznie ubarwione. Najbardziej widocznymi cechami puchowych piskląt jest struktura puchu, deseń na grzbiecie oraz ogólny ton ubarwienia. Puch sprawia wrażenie pozlepianego i nastroszonego. Wygląda to jak nie wyschnięty puch u świeżo

wyklutych piskląt innych mew. Na grzbiecie występują dwa równoległe, wyraźne czarne pasy. U nasady dzioba puch jest bardzo krótki. Taki puch nie występuje u żadnego innego gatunku mewy gniazdującego w Polsce. Dziób jest masywny, wysoki u nasady, ciemny, niemalże czarniawy, z jasnym zakończeniem. Nogi są podobnie ubarwione jak dziób. U starszych piskląt pojawiają się charakterystyczne dla szaty juwenalnej pióra płaszcza, które są zdecydowanie jaśniej ubarwione niż u śmieszki w tym samym wieku. Ogólny ton upierzenia takiego pisklęcia jest jasny, białawy, z mocno skontrastowanymi czarniawymi znaczeniami.

W 2005 roku rozpocząłem obrączkowanie ptaków w ramach „Programu kolorowego znakowania mew czarnogłowych *Larus melanocephalus*” koordynowanego przez Stację Ornitologiczną MiIZ PAN. W ciągu czterech kolejnych sezonów udało mi się złapać i zaobrączkować 39 ptaków (17 piskląt i 22 dorosłe ptaki lęgowe, tab.2). Oprócz tego złapałem 7 ptaków posiadających już obrączki. Były to ptaki znakowane w Belgii (2 os.), Francji (2 os.), Polsce (1 os.) i Holandii (1 os.). Wszystkie ptaki dorosłe były łapane w pułapki nagniazdowe w ostatnim stadium wysiadywania jaj.

Rok	Pisklęta	Dorosłe	RAZEM
2005	6	11	17
2006	2	6	8
2007	9*	5	14
2008	0	0	0
RAZEM	17	22	39

* w tym 2 hybrydy mewy czarnogłowej i śmieszki

Wszystkim ptakom oprócz stalowych obrączek zakładałem również kolorowe z kodem alfanumerycznym. Spośród 39 zaobrączkowanych ptaków aż 28 (10 piskląt i 18 ptaków dorosłych) dało łącznie ponad 270 wiadomości powrotnych głównie z zachodniej Europy (tab. 3)

Kraj	Pisklęta	Dorośle	RAZEM
Belgia	0	21	21
Francja	6	179	185
Hiszpania	6	13	19
Niemcy	3	0	3
Polska	2	6	8
Wielka Brytania	8	15	23
Holandia	0	9	9
Portugalia	0	2	2
Maroko	1	0	1
Litwa	2	0	2
RAZEM	28	245	273

We wszystkich sezonach stwierdzono straty w lęgach. Miały one miejsce na różnych etapach wysiadywania jaj i opieki nad potomstwem.

W roku 2007 stwierdziłem lęg mieszany między mewą czarnogłową i śmieszką. Z 3 jaj wykuły się 2 pisklęta hybrydy, które wyglądały pośrednio między tymi dwoma gatunkami. Jedno z tych piskląt dało jak do tej pory 3 wiadomości powrotne: dwie z Litwy i jedną z Francji (tab. 3).

Podsumowanie działalności obrączkarskiej Łódzkiej Akcji Kormoran w latach 2004-08

Piotr Minias

Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3
90-237 Łódź

Krzysztof Kaczmarek
Uniwersytet Medyczny

Zbiornik Jeziorsko jest jednym z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo miejsc w regionie łódzkim. Jednym z przejawów zaangażowania ornitologów w poznanie awifauny zbiornika jest zaangażowana od pięciu lat Łódzka Akcja Kormoran. W zakres działań tej inicjatywy wchodzi przede wszystkim szeroko pojęty monitoring kolonii lęgowej kormoranów, położonej w południowej części zbiornika. Prowadzone są także regularne kontrole mieszanej kolonii czapli siwych i białych położonej w bezpośrednim sąsiedztwie miejsc gniazdowania kormoranów. Badania nad kolonią lęgową kormoranów skupiają się nie tylko na poznaniu wybranych aspektów ekologii rozrodu tych ptaków. Ważnym elementem prac jest prowadzona corocznie akcja znakowania piskląt, a wykorzystanie do tego celu kolorowych obrączek pozwala na dokładne śledzenie ich losów po opuszczeniu zbiornika.

Korzystne usytuowanie gniazd kormoranów w zaroślach wierzbowych (wysokość do 10 m) oraz determinacja członków grupy pozwoliła na oznakowanie znacznej liczby piskląt, stawiając Łódzką

Akcje Kormoran w krajowej czołówce (Tabela 1). W trakcie pięcioletniej działalności grupy zaobrączkowano sumarycznie 1479 kormoranów. Liczba ptaków oznakowanych w tym okresie na zbiorniku Jeziorsko stanowiła około 80% wszystkich kormoranów zaobrączkowanych w Polsce. Tak duża liczba zaobrączkowanych kormoranów oraz oznakowanie dużej ich części kolorowymi obrączkami zaowocowało licznymi wiadomościami powrotnymi. Łącznie uzyskano ponad 300 wiadomości powrotnych z 198 ptaków (Tabela 2). Znaczną część wiadomości powrotnych uzyskano poprzez odczyty obrączek noszonych przez żywe ptaki. Tylko nieco ponad 1/4 wiadomości pochodziło z ptaków martwych (osobniki zabite, utopione w sieciach lub znalezione zwłoki). Część kormoranów była stwierdzona wielokrotnie w obrębie jednej lub kilku różnych lokalizacji, a obrączka noszona przez rekordzistę została odczytana aż ośmiokrotnie. 250 uzyskanych wiadomości powrotnych (ponad 80%) pochodziło spoza zbiornika Jeziorsko, a ponad 1/3 (109) spoza granic kraju. Większość informacji (ok. 80%; 113 wiadomości) o ptakach ponownie stwierdzanych na terytorium Polski pochodziła z okolic kompleksu stawów milickich. Spośród ponad stu informacji o kormoranach, które obserwowano poza granicami kraju blisko połowę (43%) stwierdzono w Niemczech, a około 1/3 (29%) we Włoszech (Tabela 3). Najbardziej egzotyczne, a jednocześnie najdalsze wiadomości powrotne z naszych kormoranów pochodziły z dwóch krajów afrykańskich – Algierii (1 stwierdzony osobnik) i Tunezji (3 stwierdzone osobniki). Interesujące są także wiosenne obserwacje naszych ptaków w krajach położonych na północ i wschód od Polski, między innymi z Litwy, Estonii, Szwecji czy Białorusi. Dzięki aktywności ornitologów z regionu łódzkiego udało się uzyskać wiele informacji (23 odczyty) o ptakach, które w kolejnych latach powracały na zbiornik Jeziorsko. Większość z nich stwierdzano w okresie późnego lata na otwartym zbiorniku, ale 2 ptaki widziano również w kolonii lęgowej, gdzie z sukcesem wyprowadziły lęgi. Ciekawostką były także obserwacje 2 ptaków w okolicy Rimini we Włoszech, które mimo znacznego kalectwa polegającego na uszkodzeniu (złamaniu) oraz na kompletnej utracie prawego skrzydła były w stanie skutecznie utrzymać się przy życiu.

Dodatkową aktywnością Łódzkiej Akcji Kormoran jest monitoring kolonii lęgowej czapli białych. W latach 2004-2007 zbiornik Jeziorsko był jedynym znanym miejscem gniazdowania tego gatunku w Polsce. Sytuacja ta uległa zmianie w roku 2008, kiedy to doniesiono o gniazdowaniu czapli białych w okolicach Olsztyna (woj. warmińsko-mazurskie). Zależnie od sezonu na zbiorniku Jeziorsko obserwowano lęgi 3-6 par czapli białych. Znaczną większość odchowanych piskląt oznakowano obrączkami kolorowymi (62 czaple). Efektem działań obrączkarskich było uzyskanie 16 wiadomości powrotnych. Większość stwierdzeń pochodziła spoza granic kraju, głównie z obszarów Europy

Zachodniej, w tym z Niemiec – 8 stwierdzeń, Francji – 3 oraz Holandii – 1. Pięciokrotnie odczytywano obrączkowane przez nas czaple białe w okolicach kompleksu stawów milickich.

Chcielibyśmy także gorąco podziękować osobom, których pomoc była nieoceniona w podejmowanych przez ŁAK działaniach. Szczególne podziękowania należą się: **Tomaszowi Janiszewskiemu, Annie Kleszcz, Ewie Kos, Aleksandrze Makarewicz, Michalinie Mikłos oraz Maciejowi Rakowskiemu.**

Tabela 1. Sumaryczne zestawienie liczby kormoranów zaobrączkowanych w Polsce w latach 2004-07.

Sezon	ŁAK	Polska	%
2004	327	437	74,8
2005	168	168	100
2006	358	500	71,6
2007	417	428	97,4
Razem	1270	1533	82,8

Tabela 2. Sumaryczne zestawienie wiadomości powrotnych uzyskanych z kormoranów zaobrączkowanych na zbiorniku Jeziorsko w latach 2004-08.

Sezon	Polska		Zagraniczne	Razem
	Jeziorsko	Poza Jeziorskiem		
2004	9	20	38	67
2005	1	11	4	16
2006	30	24	29	83
2007	17	86	37	140
2008	2	0	1	3
Razem	59	141	109	309

Tabela 3. Zagraniczne wiadomości powrotne uzyskane z kormoranów zaobraczkowanych na zbiorniku Jeziorsko w latach 2004-2008.

Kraj	Liczba	%
Niemcy	47	43,1
Włochy	32	29,4
Francja	11	10
Tunezja	3	2,7
Węgry	3	2,7
Czechy	3	2,7
Austria	3	2,7
Chorwacja	2	1,8
Algieria	1	0,9
Litwa	1	0,9
Białoruś	1	0,9
Szwecja	1	0,9
Estonia	1	0,9
Razem	109	100

Znaczenie systemu schronów kolejowych w Konewce i Jeleniu dla zimujących nietoperzy

Janusz Hejduk,
Marcin Olczyk

Zakład Dydaktyki Biologii
i Badania Różnorodności
Biologicznej UŁ,
ul. Banacha 1/3 90-237 Łódź

Katarzyna Janik-Papis

Katedra Genetyki
Molekularnej UŁ,
ul. Banacha 12/16,
90-237 Łódź

Małgorzata Roślak

Katedra Antropologii UŁ,
ul. Banacha 12/16,
90-237 Łódź

W okolicach Konewki i Jelenia, w czasie II wojny światowej, wybudowano system fortyfikacji, mających pomieścić cały skład pociągu, liczący nawet 30 wagonów. Oprócz liczących ok. 380 m długości bunkrów kolejowych, wybudowano systemy schronów technicznych mieszczących infrastrukturę techniczną i pomieszczenia obsługi. Obecnie schrony, szczególnie ten znajdujący się w Konewce, jest najważniejszym miejscem zimowania nietoperzy w województwie łódzkim.

Liczenia nietoperzy w tych obiektach prowadzone są już od kilkunastu lat. Początkowo ich liczebności nie były duże, ale od 2005 roku notuje się silną tendencję wzrostową. Na ten stan miało prawdopodobnie wpływ zorganizowanie w bunkrze w Konewce trasy turystycznej, której przygotowanie poprzedziło uszczelnienie obiektu

(ustabilizowanie warunków mikroklimatycznych) oraz zwiększenie liczby potencjalnych schronień, poprzez powieszenie licznych plansz informacyjnych bardzo chętnie wykorzystywanych przez nietoperze. Ponad sześciokrotny wzrost notowanych liczebności mopków (dominujących w tym hibernaculum) w okresie 3 ostatnich lat jest dość zaskakujący, tym nie mniej nastraja optymistycznie.

W sezonie 2008/2009 łączna liczba stwierdzonych nietoperzy wahała się od 1193 w listopadzie, do 1652 w lutym. W schronach Konewki, podczas 5 kontroli, odnotowano ostatniej zimy 6 gatunków nietoperzy. Były to: **mopek (maks. 1477 os.)**, gacek brunatny (maks. 35 os.), **nocek duży (maks. 21 os.)**, nocek rudy (maks. 13 os.), mroczek późny (maks. 6 os.), **nocek Bechsteina (1 os.)**. W poprzednich sezonach stwierdzono tam również pojedyncze osobniki nocka Natterera i gacka szarego. Na uwagę zasługuje fakt występowania 3 gatunków z II załącznika dyrektywy siedliskowej programu Natura 2000 (pogrubione).

Dzięki organizatorom muzeum osuszone zostały trzy podziemne tunele techniczne, mieszczące znaczne liczebności nietoperzy, a w szczególności mopków. Trasa turystyczna oprócz edukacji historycznej ukazuje schrony również jako miejsce zimowania i ochrony nietoperzy. W sezonie zimowym, nieliczni zwiedzający oprowadzani są w sposób minimalizujący ich wpływ na nietoperze – osiągnięty został więc sprzyjający obu stronom kompromis. Dzięki takiemu podejściu możliwe było zamontowanie kraty chroniącej dostęp do podziemnych tuneli w okresie zimowym. Bunkier w Jeleniu nie jest obecnie zagospodarowany, co niestety sprzyja jego postępującej dewastacji. Przy stałej tendencji wzrostowej, liczebności nietoperzy są tu relatywnie niskie – maksymalnie w tym sezonie odnotowano 77 osobników, w tym 58 mopków. Niestety, wciąż nie ma pewności czy uda się, poprzez umiejętne zabiegi i sposób wykorzystania tego obiektu, polepszyć w najbliższym czasie warunki dla zimujących tam nietoperzy.